

HR HISTORICKÁ REVUE

Časopis o dejinách spoločnosti

Sopky a zlaté rúno / Juraj Činčura	2
Príbeh ruského kráľa / Marek Meško	4
Zbraň proti kacírom / Jozef Borcovan	6
OČAMI ARCHEOLÓGA	
Sitno a Ilija / Milan Hanuliak	8
Obchodovanie v kráľovských mestách / Tomáš Tandlich	10
REGIONÁLNE DEJINY	
Tajomstvá kostola v Sásovej / Katarína Lichá	12
Čerokiovia / Ján Zemančík	14
Skúška v červenom / Pavol Matula	16
Demokracia na krehkých nohách / Milan Katuninec	18
Československo na historickom rázcestí / Martin Pekár	20
Z DEJÍN MYSLENIA	
Filozof s túžbou po slobode / Jan Halada	23
NEZNÁME ŠLACHTICKÉ RODY	
S vlkami v erbe / Denis Pongrácz	26
DEJINY PRIEMYSLU	
Od dielne po továreň / Ľudovít Štúr	28
NA SLOVÍČKO	
s PhDr. Michalom Murkom, PhD. / Ján Dobák	33
OBSAH ROČNÍKA XI. ROČNÍK (2000)	
HISTORICKÝ KALENDÁR	
ALBUM SVÄTÝCH	
Zakladateľ jezuitského rádu / Karol Hodas	33
KALEIDOSKOP	
KRÍŽOVKA	
POD LUPOU HISTORIKA	
Ako podnikali banky v minulosti / Jozef Ryník	35
HLASY A OHLASY	
36	

Titulná strana obálky: Jupiter a Tétis na obraze J. A. D. Ingesa z roku 1811 (uverejnený v publikácii Dejiny umenia, Mladé letá, 1998) ilustruje článok Juraja Činčuru *Zlaté rúno*

Obrázky zhora nadol: cisár Karol V. ilustruje článok Jozefa Borcovana *Zbraň proti kacírom*; československý štátny znak ilustruje článok Martina Pekára *Československo na historickom rázcestí*

Vanitas Vanitatum

Nedávno som sa zúčastnila na konferencii venovanej stavu a perspektívam klasickej filológie v 21. storočí. Podujatie zorganizovala Katedra klasických jazykov Fakulty humanistiky na Trnavskej univerzite, a treba povedať, že bolo skutočne na úrovni. Pozvanie prijali aj učitelia z Českej republiky, ktorí sa potýkajú s podobnými problémami ako my. Zúčastnení sa zaoberali predovšetkým otázkami vyučovania latinčiny na stredných a vysokých školách.

Konferencia sa niesla v duchu vzácneho súzvuku. Bolo to svorné volanie po náprave, varovanie pred ľahostajnosťou, túžba po možnosti aspoň niečo odovzdať z cenného kultúrneho dedičstva nasledovníkom. Smutné bolo konštatovanie, že sa latinčina – jazyk našich vzdelaných predkov, postupne vytráca zo škôl, a tým i z povedomia našej verejnosti. Slovenskí i českí profesori márne bijú na poplach, aby zachránili aspoň čriepky niekdajšej humanitnej vzdelanosti. Márne oslovujú príslušné kompetentné orgány, aby bolo slovenským i českým deťom dopriate trochu „iného“ vzdelania. Márne poukazujú na to, že sa bez latinčiny celkom dobre nedá integrovať do Európy, lebo skúška z tohto jazyka je podmienkou štúdia na mnohých európskych vysokých školách.

Stavy študentov klasickej filológie sa u nás rapídne znižujú. Je to prirodzené. Veď ak sa predmet na strednej škole nevyučuje, kto sa odváži vykonať z neho prijímaciu skúšku? Je to začarovaný kruh. Hrozí u nás teda zánik možnosti získať klasické vzdelanie?

Ministerstvo školstva zaryto mlčí. Možno by aj bolo ochotné niečo v tejto veci urobiť, keby... Latinčinári najlepšie vedia, čo také „keby“ znamená. Zdá sa, že sa nikto neodhodlá bojovať za niečo, s čím sa sám možno ani nestretol.

Z našich škôl sa postupne vytráca všeličo dobré, ba i všelikto. Postupne možno zmiznú dokonca i celé školy, a to nie všetky zlé. Zato všeličo pribúda: stres, apatia, drogy.

Naši predkovia dobre vedeli, že latinčina nie je len bránou jazykov, ale napomáha aj exaktnému mysleniu. Vedeli, že múdrosť antických básnikov a filozofov je bohatým žriedlom čestnosti, dobra, šľachetnosti, mravných ideálov. Prečo to nevieme aj my? Boli azda predchádzajúce generácie múdrejšie?

Nevedomosť nás neospravedľní. Je nepriateľom vzdelanosti.

Scientia inimicum habet ignorantiam. (Nepriateľom poznania je nevedomosť.)

Irena Bacigálová

Mgr. Irena Bacigálová
Katedra jazykov FiF UK, Bratislava

HR HISTORICKÁ REVUE

Časopis o dejinách spoločnosti

Stratené dejiny stepných národov / Miroslav Daniš	2
Vzostup a pád templárov / Michal Rehuš	5
Pravda o Alžbete Báthoryovej? / Jozef Terem	8
ROZHOVOR	
s Pavlom Dvořákom	
Krvavá grófka a tí druhí / Lenka Běrová	10
PRAMENE	
Neobjasnené posolstvo / Silvia Lörenčíková	11
Magická Praha Rudolfa II. / Josef Wolf	12
Neúspešná poprava ducha / Vladimír Ďurčík	14
Ako sa žilo v Biedermeieri / Dušan Uhlíř	16
Francisci a slovenská politika v Uhorsku / Milan Podrimavský	18
ZA KATEDROU	
Fórum pedagogiky / Ľudovít Hrdina	20
Sčítanie duší / Július Šveda	21
Od komitátov po župy a okresy / Karol Hodas	22
ĽUDIA A DOBA	
Osud biskupa Vojtašáka / Miroslav Vilhan	24
RECENZIA	
Dejiny Rumunska / Miloš Ferko	25
Francúzska cudzinecká légia / Martin Bella	26
Z DEJÍN MYSLENIA	
O Platónovej Ústave / Peter Kuklica	28
Z HLBÍN ARCHÍVOV	
Povstalec, šľachtic, legionár / Martin Molnár	30
HISTORICKÝ KALENDÁR	
Bratislava – Jeruzalem strednej Európy / Tomáš Tandlich	33
KALEIDOSKOP	34
KRÍŽOVKA	35
POD LUPOU HISTORIKA	35
Čo hýbe večným mestom / Miloš Ferko	35
HLASY A OHLASY	36

Titulná strana obálky: Johaniti sa pripravujú k obrane Rhodosu pred Turkami. Ilustrácia z rukopisu z konca 15. storočia.

Obrázky zhora nadol: Znak francúzskych legionárov, ilustruje článok Martina Bellu *Francúzska cudzinecká légia*; portrét Alžbety Báthoryovej ilustruje článok Jozefa Terema *Pravda o Alžbete Báthoryovej?*

Osud pamiatok v treťom tisícročí

Významný historický medzník – zánik druhého a nástup tretieho tisícročia nastoľuje veľa otázok spojených s hodnotením minulého a prognózovaním budúceho, dnes už súčasného tretieho tisícročia. Na jeho prahu je hodno zamyslieť sa aj nad budúcnosťou a perspektívami kultúrnych pamiatok, významných a presvedčivých míľnikov vývoja kultúry ľudskej spoločnosti.

V historickej retrospektíve zisťujeme, že fenomén pamiatky sa správa v čase a v priestore ako dôsledok rastu kultúrnosti a bohatstva spoločnosti. Už v období rímskej antiky môžeme pozorovať, že Rimania pri svojich výbojoch neničili kultúru, a teda i pamiatky podmanených národov apióri, ale preberali a ďalej rozvíjali kultúrne a civilizačné výdobytky. V 1. storočí – období najväčšieho rozmachu rímskeho impéria, ich pozitívny postoj k hodnotám sa prejavoval dokonca medzi najvplyvnejšími a najbohatšími patricijmi zberateľským záujmom a to najmä o výtvarné diela, ktorými si zdobili okázalé paláce a honosné vily, ktoré sa stali prostriedkom ich reprezentácie a dôkazom kultúrnej vyspelosti.

S rozpadom Rímskej ríše a barbarizáciou tohto svetového centra kultúry záujem o pamiatky v Európe na dlhý čas upadol. Až talianska renesancia, ktorá nadviazala na antiku, prináša humanistický prúd, ktorý otvoril cestu k uvedomeniu si významu a hodnoty kultúrneho dedičstva minulosti. Bol to pápež Pius II. Piccolomini, veľký humanista, ktorý po prvý raz vyhlásil ochranu starodávnych vecí – relikvií Ríma. Bolo to 28. apríla roku 1462, keď vydal bullu *Cum almam nostram urbem*. Po tomto, priam revolučnom počíne sa nové myšlienky začali postupne šíriť a uplatňovať nielen v Taliansku, ale takmer v celej Európe. Poznávanie historických pamiatok sa stalo programom rovnako ako úsilie o ich zachovanie. Svedčia o tom rôzne doklady, edikty, nariadenia i zákony, ktoré postupne vydávali panovníci Talianska, Nemecka, Švédsko, Rakúsko-Uhorska, Francúzska a iných štátov. Pozoruhodné myšlienky priniesla Francúzska revolúcia, ktorá pamiatky vyhlásila dokonca za majetok všetkého ľudu. Počas revolučných zápasov však boli mnohé cirkevné i svetské pamiatky poškodené alebo zničené.

V 19. storočí pokračuje trend ochrany pamiatok, stáva sa dokonca súčasťou politického i kultúrneho programu mnohých štátov. Až 20. storočie však postupne prinieslo aj zmeny do teórie a praxe pamiatkovej starostlivosti. V jeho druhej polovici sa pamiatková starostlivosť stáva modernou, interdisciplinárnou vedou, ktorá na dosiahnutie lepších výsledkov v ochrane využíva aj najnovšie poznatky ďalších vied spoločenského, umeleckého i technického smeru.

Z doterajšieho vývoja možno dedukovať, že záujem o kultúrne pamiatky a ich ochranu narastá, a to napriek nespornej odbornej náročnosti a finančnej nákladovosti. Je priamo úmerný kultúrnosti a bohatstvu spoločnosti. Stáva sa aj zdrojom ekonomickej návratnosti, lebo pomáha nezastupiteľne vytvárať základňu turistického priemyslu s veľkou národohospodárskou efektívnosťou. Kultúrne pamiatky sa stali význanou zložkou národnej a štátnej reprezentácie, jedinečným dokumentom osobitosti a výnimočnosti regionálnych a národných spoločenstiev.

Vo viere v krajišiu budúcnosť ľudstva môžeme preto s reálnym optimizmom vysloviť nádej, že čím bude ľudská spoločnosť kultúrnejšia, humanistickejšia a bohatšia, tým bude perspektíva starostlivosti o kultúrne dedičstvo jasnejšia, reálnejšia a lepšia. A preto by sa mala táto vzia pamiatkovej starostlivosti v treťom tisícročí stať želaným osudom pamiatok.

Ing. arch. Imrich Puškár, CSc.

expert pre otázky ochrany kultúrnych pamiatok
na Slovensku

HR HISTORICKÁ REVUE

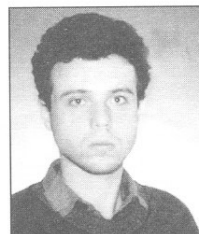
Časopis o dejinách spoločnosti

Kristov hrob a pamäť ľudstva / Viliam Judák	2
Štát v tvare pyramídy / Miroslav Daniš	5
Bitka pri rieke Lech / Imrich Tóth	8
Pirát v službách kráľovnej / Jaroslav Coplák	10
ZA KATEDROU	
Maturity po novom / Viliam Kratochvíl	13
Rozum na piedestáli / Dušan Uhlíř	14
Vzbury a protesty slovenských romantikov / Miloš Ferko	16
Zo života ruského nevoľníka / Lubor Matejko	18
Atentát na cára / František Litecký	19
Cirkevná správa na Slovensku / Marián Drobny	20
Krajina vychádzajúceho slnka na kolenách / Lubomír Lichardus	22
ROZHOVOR	
s Claudom Balážom / Jozef Terem	25
Odtajnenie Zakázaného mesta / Emil Fornay	26
ĽUDIA A DOBA	
V službách vlády i CIA / Ludovít Petraško	28
ARCHEOLÓGIA	
Stredoveký kláštor v Banskej Štiavnici / Milan Hanuliak	30
Z HLBÍN ARCHÍVOV	
Vypálenie Lučenca roku 1849 / Jozef Drenko	32
HISTORICKÝ KALENDÁR	
KALEIDOSKOP	34
KRÍŽOVKA	35
POD LUPOU	35
Démon mnohých mien / Miloš Ferko	35
HLASY A OHLASY	36

Titulná strana obálky: Otto I. víťazí nad Maďarmi v bitke pri Lechu roku 955 (grafika z 19. stor.)

Obrázky zhora nadol: Henrich I. Vláčnik, nemecký kráľ zo saskkej dynastie (litografia Ernsta Rescha); Cár Alexander II. Nikolajevič.

Archivári – strážcovia pamäte národa

Archívy v Slovenskej republike uchovávajú významné historické dedičstvo, ktoré je svedectvom dejín územia dnešného Slovenska. Sú tu zastúpené dokumenty od stredovekých privilegiálnych listín pre mestá ako Trnava, Bratislava, Levoča či Kremnica, cez dokumenty vzniknuté z činnosti šľachtických stolíc až po cirkevné matriky. Okrem uchovávania historických dokumentov ako svedkov minulosti archívy slúžia aj na preberanie a spravovanie materiálov vzniknutých z činnosti rôznych štátnych orgánov, podnikov a pod. Na Slovensku je celkovo 38 okresných archívov. Existuje tu aj sieť osobitných archívov ako napr. Archív Národnej banky Slovenska, Vojenský archív, Vojenský historický archív, Archív Slovenského národného múzea, Archív Pamiatkového ústavu, Archív Ministerstva zahraničných vecí, Archív Univerzity Komenského a pod.

V súčasnej spoločnosti sa zvýšila hodnota informácií uchovávaných v archívnych fondoch. Okrem ich spracovávaní a starostlivosti o ich zachovanie archívy poskytujú aj rozsiahle služby pre širokú verejnosť. Od bádania pri hľadaní predkov až po rôzne správne informácie slúžiace pre účely súdnych rehabilitácií a reštitúcií. Dôležitou súčasťou archívnej práce je aj predarchívna starostlivosť, čo je forma kontroly pri spôsobe spravovania písomností rôznych organizácií. Podmienky na výkon svojho povolania však archivári nemajú vôbec jednoduché, čo spôsobuje nielen súčasná zložitá ekonomická situácia a nedostatok financií, ale i spoločenské nedocenenie archivárov a archívov ako strážcov veľmi cenných dokumentov tvoriacich pamäť národa. Riešenie tohto problému je potrebné hľadať v propagácii archívneho dedičstva a jeho významu pre celú spoločnosť, pričom ide nielen o vyvrátenie zaužívanej predstavy o archívoch ako len o skladiškách starého papiera, ale hlavne o uvedomenie si nesmiernej hodnoty informácií obsiahnutých v archívnych dokumentoch. Pôjde o veľmi dlhý a náročný proces, ktorý bol naštartovaný v posledných desiatich rokoch, keď sa archívy využívajú viac ako kedykoľvek v minulosti. Dôležitým článkom v tomto procese je aj ustálenie sústavy archívov v podobe nového archívneho zákona, ktorý sa v súčasnosti pripravuje. Táto legislatívna úprava bude v sebe zahrňovať mnohé zmeny potrebné v oblasti správy písomností. Novou legislatívou je potrebné doceliť čo najlepšiu starostlivosť o zverené dokumenty. Napriek rozvoju počítačových technológií, internetu a elektroniky vôbec, naďalej bude potrebné archivovať dokumenty okrem elektronickej formy aj v papierovej forme z dôvodov ochrany údajov obsiahnutých v dokumentoch na viacerých nosičoch. Zavádzanie nových technológií naráža v súčasnosti na problémy financovania dostatočného počtu počítačov, prístupu k internetu a k elektronickej pošte v archívoch. Toto bude však len prvý krok v zápase o dôstojné postavenie archívov a archivárov v našej spoločnosti.

Mgr. Tomáš Tandlich

Mgr. Tomáš Tandlich, PhD.
Štátny oblastný archív v Bratislave

HR

HISTORICKÁ REVUE

Časopis o dejinách spoločnosti

Kamenní svedkovia praveku / Milan Kováč	2
Vznik druhého Ríma / Pavol Valachovič	4
Starovekí lovci lebiek / Jaroslav Zemančík	6
Vpád starých Maďarov / Richard Marsina	8
Po stopách templárov na Slovensku / Ján Záhorský	11
Začiatky anglickej dynastie / Jaroslav Perniš	12
Lásky a zrad Muránskej venuše / Miloš Ferko	14
Európsky duch baroka / Dušan Uhlíř	16
ZA KATEDROU	
Čo s výučbou dejepisu? / Zdeněk Beneš	18
Spory katolíkov a evanjelikov / Peter Mulík	20
Mysteriózny zánik legendárneho parníka / Štefan Guláš	22
Slovenskí letci na bojiskách Európy / Július Šveda	24
ROZHOVOR	
s gen. Belom Kubicom / Július Šveda	25
Boj o slobodnú vlasť / Peter Jánošík	26
DEJINY UMENIA	
Pop-art a jeho kráľ / Ľubomír Podušel	28
REPORTÁŽ	
Slávny rodák na Ohňovej zemi / František Kelle	30
ROZHOVOR	
s Dušanom Kováčom / Storočie protikladov	32
RECENZIA	
20. storočie – storočie svetla, storočie temna / Miloš Ferko	32
SÚŤAŽ	33
KALEIDOSKOP	34
O NAŠICH AUTOROCH	34
KRÍŽOVKA	35
POD LUPOU	35
HLASY A OHLASY	36

Titulná strana obálky: Nájazdy barbarov, maľba z 19. storočia. P. J. Jamin, Musée de La Rochelle

Obrázky zhora nadol: Poľský kráľ August II. Silný. Za jeho vlády sa mestá Varšava a Drážďany stali významnými centrami barokového umenia; erb Arpádovcov

www.historickarevue.com

...určite trochu nezvyčajný titulok pre úvodník. Nepochybujeme však o tom, že tieto riadky budú pre Vás tiež zaujímavé. Či už patrite k čitateľom Historickej revue viac ako desať rokov, alebo ste si tento časopis kúpili prvýkrát, a my dúfame, že Vás i zaujal, si možno kladiete otázku, čo v budúcnosti prinesie toto periodikum, ktoré sa na stánkoch objavilo už vyše stokrát, a tak by sa mohlo zdať, že už tu všetko raz bolo.

Najprv k záležitosti viacmenej technickej. Ten kto pracuje s internetom si možno všimol, že na predchádzajúcej obálke sme uverejnili našu novú webovskú stránku. Pochopiteľne vychádzala z názvu nášho časopisu – Historická revue, avšak s inou koncepciou ako teraz. Keďže však nežijeme dobu takpovediac eticky čistú, musíme byť pripravení aj na nie celkom kóšer spôsoby sveta podnikavcov. Presvedčili sme sa o tom, keď sme si prišli zaregistrovať našu WWW, čo už však niekto šikovne „urobil za nás“. Robí sa to v podnikateľských kruhoch nižšej kategórie preto, aby sa niekto obohatil pri prípadnom predaji webovej stránky pôvodnému majiteľovi značky. Nevadí. Teraz sme získali medzinárodnú koncepciu a preto i tak trochu nadnárodný rozmer našej WWW, ktorá Vás bude doma i v zahraničí informovať o obsahu časopisu, aktivitách redakcie, rôznych ponukách i súťažiach.

Pre Vás čitateľov je však oveľa dôležitejšie ako sa Váš časopis bude vyvíjať a čo prinesie budúcnosť. Predovšetkým však musíme podotknúť, že ani nás netešil určitý časový sklz pri vydávaní, ktorý vznikol v dôsledku prietahov s bývalou PNS v konkurze, dlžníka, ktorý poškodil takmer celý mediálny trh. Ministerstvo školstva splnilo svoj sľub a podporilo HR dotáciou. V rámci redakcie sa nám podarilo vytvoriť zaniatený redakčný tím a to stačí na to, aby sa HR objavovala pravidelne.

Pokiaľ ide o autorské zázemie časopisu, na jeho stránkach sa už vystriedalo viac ako päťsto autorov z domácich i zahraničných univerzít, vedeckých inštitúcií, rôznych odborných organizácií a to dokonca i zo zámoria. Nemáme obavy o to, že i naďalej Vám budeme prinášať obsahovo príťažlivé pohľady do viac či menej vzdialenej minulosti, nielen od renomovaných kapacít, ale i od mladších autorov, s ktorými sme doteraz nespocovali. Teší nás ich záujem a sme radi, keď nám posielajú svoje námety a príspevky. Čítať v nich poctivú snahu po spracovaní bielych miest v histórii, reportáží s historickým pozadím či osvetlení historických tém, ktoré až po rokoch možno zverejniť bez ideologického nánosu. Nebránime sa dialógu a na Vaše podnety budeme vždy reagovať, ale zároveň chceme podotknúť, aby ste sa nenechali zväzovať rešpektom pred textom autorit historiografie a pocitmi, že „už nie je čo dodať“. Na druhej strane bez dostatočného poznania historického výskumu či faktografie nie je možné prinášať nové pohľady. Príspevky, ktoré sa v našej redakcii objavujú, svedčia o tom, že populárnou formou spracované témy z histórie budú jedným nekonečným príbehom.

A na záver ešte jedna informácia z našej kuchyne. Pripravujeme niekoľko zaujímavých dlhotrvajúcich súťaží v spolupráci s významnými inštitúciami, médiami i sponzormi, aby sa Historická revue stala časopisom, v ktorom nájdete vždy nielen dostatok poučného ale aj zábavného čítania.

redakcia HR

Vojna v živote starých Germánov	
/ Tatiana Podolinská	2
Slovania na strednom Dunaji	
/ Tatiana Štefanovičová	5
Osud kráľovnej Klementíny / Jaroslav Perniš	8
Pilo sa za Matúša Čáka i za Štúra	
/ Jozef Baďurík	10
Raj pirátov na ostrove Madagaskar	
/ Jaroslav Zemančík	12
Slováci v Uhorsku / Peter Šoltés	14
Mníchovský atentát na Hitlera	
/ Marek Meško	16
SÚŤAŽ	19
LUDIA A DOBA	
Anarchisti v boji proti boľševikom	
/ Roman Jazudek	20
ROZHOVOR	
s Vincentom Múcskom / Miroslav Daniš	23
Korene írskeho násillia / Peter Jánošík	24
ZA KATEDROU	26
PRAMENE	
Abraháмова пúť do Egypta / Miroslav Bárta	28
REPORTÁŽ	
Juhoamerickí synovia slnka	
/ Katarína Ockayová	30
HISTORICKÝ KALENDÁR	32
História našich priezvisk	
/ Katarína Habovštiaková	33
KALEIDOSKOP	34
O NAŠICH AUTOROCH	34
KRÍŽOVKA	35
POD LUPOU	35
HLASY A OHLASY	36

Titulná strana obálky: Propagačný plagát nacistov z roku 1938

Obrázky zhora nadol: Erb Anjuovcov; muž so ženou od Zvolena - litografia podľa akvarelu od P. M. Bohúňa

História našich priezvisk

Aké funkcie splňali mená v dávnej minulosti? Vraj sa im pripisovala aj istá magická sila. Meno pôvodne nemalo iba funkciu rozlišovať a pomenúvať ľudí, ale pokladalo sa za realitu, za dvojníka človeka.

Slovám i menám sa pripisovala nadprirodzená sila, schopnosť určovať osud a vlastnosti človeka. Verilo sa, že s menom sa prenášajú vlastnosti a osud predkov na dieťa, že menom dieťa získava ochranu predkov.

Človek už na prahu svojich dejín bol presvedčený o magickej sile mena. Preto je pomerne veľa mien, z ktorých sa neskôr vyvinuli aj priezviská, motivované zvieračimi názvami. Doklady o tom, že názov zvieraťa sa stal menom, siahajú až do 11. storočia. Ide o mená, ako *Vlk*, *Vlčan*, *Čajka*, *Žaba* a ďalšie. Osobné mená zo zvieračích názvov sa pokladajú niekedy za metaforické. Meno *Vrabc* dostal človek malý ako vrabec. Meno *Medveď* človek mocný ako medveď. Niektorí bádatelia sa nazdávajú, že názvy zvierat používané ako osobné mená majú predestinačnú a ochrannú funkciu. Napríklad obľúbenosť slovenských mien od základu vlk- sa vysvetľuje predstavou o vlkovi ako ochrancovi pred démonmi a slabšími zvieratami.

Podobné ochranné poslanie mali aj mená podľa vtákov. Podľa primitívnych predstáv našich predkov duše zomrelých odletovali v podobe vtákov a v podobe vtákov sa aj vracali a objavovali. Tieto predstavy dali podnet na vznik osobných mien ako *Číž*, *Holub*, *Orol*, *Slávik*, *Sokol*, *Vrana*, *Havran*, *Straka* a ďalších.

Takisto z ochranných pohnútok sa stávali osobnými menami aj názvy rastlín. Mená tohto druhu dostávali najmä slabé, chorľavé deti. Pri voľbe týchto mien pôsobila predstava, že démon choroby bude oklamán tým, že človeka pomenovaného ako rastlina alebo zviera bude pokladať za rastlinu alebo zviera. Starého pôvodu sú osobné mená, ako *Dub*, *Kalina*, *Klen*, *Vrban*, *Vrbata* a iné. Aj mnohé iné názvy rastlín sa využívajú ako priezviská, napríklad *Zelina*, *Zelinka*, *Ružička*, *Lipa*, *Smrek*, *Svrčina*, *Jedlička* a ďalšie.

Ochranné poslanie mali aj starobylé mená, ktoré sa nám zdajú byť potupné, hanlivé. Dávali sa deťom, aby nevzbudzovali závisť démonov a aby na nich pôsobili odpudzujúco. Medzi také mená patria slovenské mená, ako *Hlupoň*, *Hlupata*, *Potvor*, *Mrzena*, *Nekrasa*, *Nelepa*, *Nelepec* a iné.

V mnohých starých osobných menách sa vyjadroval aj citový vzťah k dieťaťu, napríklad v menách *Drahoš*, *Čakan*, *Kochan*, *Luben*, alebo niektorá vlastnosť dieťaťa, napríklad v menách *Mila*, *Star*, *Vesel*, *Hrdoň*, *Skar*, *Slábek*.

Z mnohých spomenutých osobných mien sa stali neskôr priezviská. Jedno meno, zvyčajne krstné, bolo však dlho jediným, ale hlavným označením osoby. K úradnému zavedeniu priezvisk došlo až koncom 18. storočia. Dedičné priezviská sa u nás postupne vyvíjali z nededičných plnení v čase, keď začalo dochádzať k opakovaniu toho istého krstného mena v tej istej obci.

(dokončenie na 33 str.)

Solúnski bratia na Veľkej Morave / Ida Zubácka	2
Križ nad polabskými Slovanmi / Miloš Ferko	4
PRAMENE	
Atilov hrad v Štiavnických horách / Milan Majtán	7
Spory Banskej Bystrice a mediarských magnátov / Igor Graus	8
Krst pohanského kráľa Konga / Viera Pawliková-Vihanová	10
ROZHOVOR	
s Marinou Čarnogurskou / Lenka Berová	13
Z DEJIN MYSLENIA	
Filozofia nebeskej energie / Marina Čarnogurská	14
REPORTÁŽ	
Najstaršia civilizácia v Európe / Danica Janiaková	16
Prvá svetová výstava v Londýne / Ladislav Klíma	19
Z HLBÍN ARCHÍVOV	
Zrod slovenských bánk / Roman Holec	20
Prví bratislavskí automobilisti / Ivan Szabó	22
Bitka o južný pól / František Kele	24
Porážka „ruského medveďa“ pri Port Arthure / Jaroslav Coplák	26
Pearl Harbor / Karol Schneider	29
Archívy naďalej mlčia / Ľudovít Petraško	30
ZA KATEDROU	32
KALENDÁRIUM	33
SÚŤAŽ	33
KALEIDOSKOP	34
O NAŠICH AUTOROCH	34
KRÍŽOVKA	35
POD LUPOU	35
HLASY A OHLASY	36

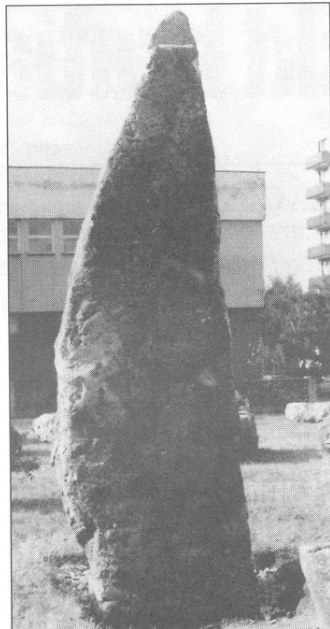
Titulná strana obálky: Fotografia japonského pilota uverejnená v nemeckom časopise Die Woche v decembri 1941

Obrázky zhora nadol: Štátny znak cárskeho Ruska; argentínsky prezident Juan Perón

Megality v Holíči

Megality – praveké pamiatky z hrubo opracovaných kameňov nachádzame po celom svete. Len v Európe ich je niekoľko desiatok tisíc. Balvany, kvádre alebo kamenné platne spájané nasucho bez spojiva boli objavené v prímorských oblastiach stredomoria, na Arabskom polostrove, vo vnútrozemí Afriky, v Tibete, Číne, Indonézii, Amerike, Austrálii. Jednoducho všade na svete, kde sa prejavovala tvorivosť pravekého človeka. Ani na našom území však pravekí obyvatelia neboli pasívni.

V holičskom lapidáriu, v centre mesta, môžeme vidieť dôkaz tvorivosti pravekého človeka. Oblasť Holíča poskytovala vhodné podmienky na osídlenie už pred niekoľko tisíc rokmi. Najstaršie nálezy, črepový materiál pochádza z neolitu. Koncom doby kamennej začali pravekí ľudia spracovávať kovy, najmä meď a zlato, ktoré sa v tom čase voľne nachádzalo v prírode. Z obdobia pred 4 000 rokmi poznáme z územia

Holíča sídlisko lengyel-skej kultúry. Megalit (na obrázku) objavili pri zemných prácach roku 1988 na juhozápadnom svahu piesočnej duny v nadmorskej výške asi 175 m nad morom. Pri odstraňovaní jedného z balvanov našli pod ním kostru človeka. Bola to buď obeť nešťastnej nehody, alebo hrob význačného jedinca? Ak sa kameň vo funkcii slnečnej stély vnímal ako ústredný monument areálu, mohol byť povalený zámerné a telo pod ním mohlo byť obeťou. Avšak obeťou tých, ktorí objekt nestavali, ale naopak rúcali. O zámernom zasypaní kultovej jamy nemôžu byť pochybnosti.

Celkove sa zachovali tri desiatky kameňov, ktoré sú stále obostreté tajomstvom. Predovšetkým o význame vrypov a žliabkov môžeme viesť iba dohady. Napríklad priehlbina, miska s priemerom 22 cm, v strede ktorej sa nachádza štylizovaná ľudská postava s nejakým nástrojom v ľavej ruke, možno lukom a šípom. Postava je obklopená 14 polkružnicami. Máme pred sebou obetný kameň, kalendár, nástroj na pozorovanie slnka, či torzo ťažko čitateľnej plastiky, ktorá chcela svetu oznámiť niečo celkom iné? Obetný kameň bol už oltárom, bol i kameňom z ktorého sa dalo veštiť. V každom prípade sú tieto výtvary v našich končinách ojedinelým a vzácnym dokladom o živote našich predchodcov.

PhDr. Rudolf Irša

ARCHEOLÓGIA	
Tisícročné hradiská Slovanov / Tatiana Štefanovičová	2
Z HLBÍN ARCHÍVOV	
Vpád Tatárov na Zemplín / Juraj Žadanský	4
Rytier španielskej reconquisty / Jaroslav Zemančík	6
Lesk a bieda ruského trónu / Miroslav Daniš	8
Bol Paracelsus prvou lekárkou? / Jozef Heger	10
Bitka pri Tekovských Lužanoch / Imrich Tóth	12
Legendárny vodca nepoddajných Apačov / Jozef Terem	14
Pruské vojská pri Bratislave / Helena Rusnáková	17
Slováci na ceste do Nového sveta / Marta Dobrotková	18
Terorizmus včera a dnes / Zdeněk Tomášek	21
Tuchačevskij – červený Napoleon / Marián Lapitka	24
ROZHOVOR	
/ s Ľubomírom Liptákom / Danica Janiaková	27
DEJINY MYSLENIA	
Človek je niečo, čo má byť prekonané / Danica Janiaková	28
Afganistan v zajatí Talibanu / Martin Petranka	30
SÚŤAŽ	31
FÓRUM NÁZOROV	
Rokoval Tiso s Moskvou? / Martin Lacko	32
ZA KATEDROU	
Bodka za jogou na našich školách / Anna Rácová	33
KALEIDOSKOP	34
O NAŠICH AUTOROCH	34
KRÍŽOVKA	35
POD LUPOU	35
HLASY A OHLASY	36

Titulná strana obálky: Sarajevo, 28. júna 1914. Terorista Gavrilo Princip páli smrteľné rany na arcivojvodu Františka Ferdinanda

Obrázky zhora nadol: Štátny znak Pruska; Geronimo - vodca Apačov

Vojna 21. storočia

(Toto nie je šírenie poplášnej správy)

Dejiny ľudstva sú v určitom zmysle dejinami neustále sa opakujúcich vojenských konfliktov. Ich intenzita, rozsah nasadenia silových prostriedkov, či technológia boja, ak chcete, sa síce menia, ale podstata zostáva rovnaká – príliš úzky priestor pre širokosiahle záujmy ľudí.

Niektoré vypočítali, že na našej planéte žilo doteraz niečo vyše 100 miliárd ľudí. Je to zaujímavé číslo, ak si uvedomíme, že sa rádovo zhoduje s počtom hviezd v našej galaxii. Astrológovia by mali určite radosť. Veď je to pekná predstava, že každý človek má naozaj na nebi svoju hviezdu. Hviezdy sa rodia i umierajú, tak ako človek, lenže ľudia našli spôsob ako proces svojej záhuby urýchliť.

Posledný príklad zo Spojených štátov je pokusom otvoriť hneď na začiatku tretieho tisícročia kapitolu s názvom vojna. Už keď sa nám zdalo, že svet konečne zmúdreľ, že krvavá zrážka dvoch nezmieriteľných ideológií je zažehnaná, že hrozba globálnej vojny pominula, objavil sa nový fenomén – terorizmus. Nemá štát ani centrálu, nešíri sa internetom ani na konferenciách. Nie je nikde a všade. Má provokujúcu, sebazničujúcu odvahu a dáva svetu na vedomie, že ak do horúcich pekiel, tak všetci. Silu, ktorú predstavuje, ukázal diabolským spôsobom. Hodil rukavicu superveľmoci. Možno však nečakal, že sa po ňu zohne vyše sto štátov.

Zazneli hlasy, že to, čo sa stalo, je dôsledok neschopnosti bohatého Severu načúvať problémom chudobného Juhu. V rachote rútiaceho sa veľkomesta však zanikajú akékoľvek hlasy volajúce o pomoc. Ak dnes všade rezonuje myšlienka, že svet sa po útoku na New York a Washington zmenil, tak najmä v tom, že sa spojil, že ľudia na všetkých kontinentoch útok teroristov vnímajú ako spoločné ohrozenie. Svet vytriezvel z predstavy, že superveľmoc je dokonale chránená a neohroziteľná.

Ľudia stojaci za vyhlásením vojny civilizovanému svetu, ktorým sa 21. storočie tak smutne uviedlo do dejín, určite neusilujú o zlepšenie životných podmienok chudobných. To by svet rýchlo získal kontúry usporiadanej, čo by pre svetové extrémistické skupiny bol koniec. Takže to je prvá mystifikácia. Druhá spočíva v tom, že na civilizovaný Západ útočí zlý islam. Teroristi z radov islamských extrémistov sa pokúšajú zneužiť toto náboženstvo, ktoré však nie je vo svojej podstate militantné a korán nepredstavuje príručku na zabíjanie.

Vojna medzi kresťanským a moslimským svetom by však bola pre teroristov obrovským víťazstvom. Iba v rozvrate a chaose ich svet prosperuje. Je to veľmi priehladný zámer. Žiaľ je tu reálna hrozba, že tí, ktorí rozhodujú v týchto dňoch o spôsobe vedenia vojny proti svetovému terorizmu, napriek snahe nenechať sa vťahovať do neuváženeho dobrodružstva, nemusia presne odhadnúť reťazovú reakciu síl zla na tejto planéte.

Peter Martinek

HR HISTORICKÁ REVUE

Časopis o dejinách spoločnosti

• ARCHEOLÓGIA	
Slovensko v znamení kríža / Richard Marsina	2
Rozlúštenie mayských hieroglyfov / Milan Kováč	4
Židia v stredovekom Uhorsku / Tomáš Tandlich	6
• LÚPEŽNÍ RYTIERI NA SLOVENSKU/1	
Bašovanie Bašovcov na Muráni / Miloš Ferko	8
Dobytie Konštantínopolu / Viera Lacková	10
• SÚŤAŽ	
Kliknite si	11
Kanibalizmus v ľudských dejinách/ Jakub Krajčirovič	12
Ženy v súrach koránu / Ján Kopina	14
Z vojaka kráľom Švédska / Daniela Hrnčiarová	16
Napoleonovo neslávne víťazstvo / Ján Houdek	18
• ROZHOVOR	
Rozhovor s Jánom Ábelovským / Lenka Berová	19
Povstanie na krížniku Potemkin / Ľubomír Lichardus	20
Opevnená hranica / Dušan Danihel	23
Ohnisko indicko-pakistanského konfliktu / Anna Rácová	24
Zločin ako zásluha / Ľudovít Petraško	27
• PRAMENE	
Záhada Štefánikových fotografií v Japonsku / Susumu Nagayo	28
• ARCHEOLÓGIA	
Odkryté stáročia hradu v Beskydách / Mária Kotorová-Jenčová	30
Strastiplné spoznávanie Kamčatky / Svetozár Krno	32
• KALEIDOSKOP	
• O NAŠICH AUTOROCH	
• KRÍŽOVKA	
• POD LUPOU	
• HLASY A OHLASY	

Titulná strana obálky
Útok Turkov na Konštantínopol (Benjamin Konstant, 19. stor.)

Obrázky zhora nadol
Štátny znak Švédska - M. R. Štefánik

Profesor z Tokia na návšteve v redakcii

V Japonsku môžete stretnúť iba šesť ľudí, rodených Japoncov, ktorí plynule hovoria po slovensky, zaoberajú sa slovensko-japonskými vzťahmi a profesionálne sa venujú nášmu jazyku a slovenským realitám. Jedným z nich je Susumu Nagayo (1948), profesor na tokijskej Waseda univerzite politických vied a ekonomiky, ktorý prednedávnom navštívil našu redakciu, aby prezentoval výsledky svojho výskumu o pobyte M. R. Štefánika v Japonsku v roku 1918. Jeho znalosti využívajú aj naše oficiálne delegácie, ktoré pri rôznych príležitostiach prichádzajú do Japonska a preto sme privítali možnosť nadviazať kontakty s univerzitou na opačnej strane sveta, kde nie je naša krajina a jej dejiny neznámou.

Profesor Nagayo po štúdiách filozofie a ruštiny v Japonsku, absolvoval pred dvadsiatimi rokmi na UK v Bratislave postgraduálne štúdium slovenskej literatúry a slovenčiny. V Japonsku sa zaoberá slovenskou literatúrou, jazykom a dejinami a tiež históriou slovensko-japonských vzťahov. Skúmal napríklad pobyt Mórica Beňovského v Japonsku v roku 1771 a zistil zaujímavé fakty, podľa ktorých gróf Beňovský podal vtedajšiemu japonskému šogúnovi správu či skôr varovanie o možnom útoku ruských vojsk na Japonsko. Beňovský vtedy utiekol na lodi z Kamčatky a zastavil sa v Japonsku, aby si tam doplnil zásoby na ceste do Európy.

Profesor Nagayo sa zaoberá rôznymi historickými otázkami, okrem iného aj pôsobením M. R. Štefánika, legionára v Rusku a ich odsunom po prvej svetovej vojne, otázkou výmeny území medzi Poľskom a Československom v dvadsiatych rokoch. Skúmal tiež menej známe fakty slovensko-japonských vzťahov v roku 1939.

Jeho záujem o Štefánika sa začal počas pobytu v Bratislave asi pred dvadsiatimi rokmi. Raz sa mu náhodou dostala do rúk kniha *Štefánik vo fotografii*. Bol to fotoalbum v skromnej plátennej väzbe, vydaný v roku 1936 v Prahe. Susumu Nagayo v tomto albume našiel aj dve fotografie, ktoré vznikli v japonskej Jokohame. Sám priznáva, že vtedy veľa o Štefánikovi nevedel a z oficiálnych učebníc dejepisu sa toho tiež veľa nedozvedel. Svoje pátranie po okolnostiach vzniku týchto fotografií začal najprv v jednom mníchovskom antikvariáte a potom po návrate domov do Tokia, listujúc staré japonské noviny na mikrofilmoch sa dostal k prvým informáciám o okolnostiach vzniku týchto záberov. V archívoch niekoľkých japonských miest sa mu podarilo vystopovať niektoré málo známe fakty o pobyte M. R. Štefánika v Japonsku v rámci francúzskej vojenskej misie v roku 1918.

Viac na strane 28.

Život Keltov na našom území / Danica Janiaková 2

ROZHOVOR 5

Rozhovor s Jozefom Hudecom / Lenka Berová

Najstarší kresťanský štát / Beáta Čierniková 6

Panteón božstiev starých Slovanov / František Litecký 8

Po boku pohanského kráľa / Jaroslav Perniš 10

LÚPEŽNÍ RYTIERI NA SLOVENSKU/2 12

Stredovekí výpalníci / Miloš Ferko

Slovenské manželstvo pred sto rokmi / Nora Čechmáňková 14

Námorný obchod v dobe bronzovej / Lukáš Matúšek 16

Kým sa začne diplomatická vojna o bryndzu / Ján Selecký 18

PRAMENE 20

Slovensko očami anglickej cestovateľky
/ Ján Tibenský a Viera Urbancová

DEJINY MYSLÉNIA 22

Einstein - vizionár vedy / Karol Režný

Dramatická bitka o Kyjev / Martin Lacko 23

Potopte Bismarck! / Marek Meško 24

Počiatky testovania inteligencie / Peter Halama 26

ĽUDIA A DOBA 28

Zapredaná Leni Riefenstahlová / Herta Tkadlečková

ZA KATEDROU 31

Moderná európska učebnica / Františka Čechová

Tradícia, móda a výber krsného mena 32
/ Milan Majtán

KALEIDOSKOP 34

O NAŠICH AUTOROCH 34

KRÍŽOVKA 35

POD LUPOU 35

HLASY A OHLASY 36

TITULNÁ STRANA OBÁLKY

Albert Einstein

OBRÁZKY ZHORA NADOL

Erb Bebekovcov, propagandistický pochod nacistov

NOMEN OMEN

Tradícia, móda a výber krstného mena

Obľuba jednotlivých mien súvisí s historickými, spoločenskými a národnými tradíciami, pričom sa ustavične mení, vyvíja, podlieha dobovému vkusu, móde. Preto je samozrejmé, že v osobných menách sa odrážajú nielen spoločenské pomery a rodinné tradície, ale aj migračné pohyby obyvateľstva, kultúrne prúdenia a pod.

Po prijatí kresťanstva sa meno stalo odrazom úcty k biblickým osobám a k svätým. Dieťa nosiace také meno sa akoby dávalo do opatery svojho nebeského patróna. Dostávalo meno podľa mena svätého, ktoré bolo v cirkevnom kalendári v deň narodenia alebo krstu dieťaťa. Človek mal potom naraz narodeniny aj meniny. V niektorých krajinách dieťa dostávalo meno podľa kalendára tak, aby malo najprv narodeniny a až potom meniny, čo zasa vyplývalo z povery, že ak je to naopak, aj v živote dieťaťa pôjde všetko naopak. Dieťa bude mať menej šťastia, bude menej chápané, viac chorľavé a pod. Niektoré z týchto tradícií pretrvávajú na vidieku dodnes.

Obľuba mien sa odráža v ich používaní, vo frekvencii. Ukazuje sa, že v 17. a v 18. storočí sa poradie najobľúbenejších mien ani ich percentuálne využitie na strednom a na západnom Slovensku od seba podstatne neodlišuje, a to ani pri porovnaní mestského prostredia s dedinským a katolíckeho s evanjelickým. V celkovom inventári, v distribúcii mien by sme však našli dosť odlišností.

Vtedajšie najobľúbenejšie mená:

Trnava: Ján 21 %, Juraj 12 %, Michal 9 %, Jozef 8 %, František 7 %;

Modra: Ján 21 %, Juraj 14 %, Martin 13 %, Michal, Matej 10 %, Ondrej, Pavol 7 %;

okolie **Bánoviec nad Bebravou:** Ján 21 %, Juraj 14 %, Michal 12 %, Ondrej 10 %, Martin 9 %;

Krupina: Ján 27 %, Ondrej, Michal 14 %, Juraj, Pavol 7 %, Samuel 5 %, Štefan 4 %.

V trnavskom katolíckom prostredí sa výrazne vynímajú mená *Jozef* a *František*, ktoré sa v evanjelickom prostredí takmer nepoužívali a v konfesionálne zmiešanom prostredí nemali ani zďaleka takú frekvenciu. Výraznejšie rozdiely prináša porovnanie s východoslovenským prostredím, v ktorom sa do popredia vtedy dostali mená *Ivan*, *Vasil*, *Fedor*, *Gregor*, ale tieto rozdiely súvisia s národnostným zložením obyvateľstva a s rozšírením gréckokatolíckej, resp. pravoslávnej cirkvi, ktoré uctievali iných svätých:

okolie **Trebišova:** Ján 13 %, Andrej, Michal 7 %, Štefan 6 %, Pavol 5 %, Gregor, Tomáš, Peter, Blažej 4 %;

hradné panstvo Makovica (okr. Bardejov): Ivan/Ján 17 %, Vasil 6 %, Štefan, Fedor 5 %, Andrej, Gregor/Hric 4 %, Peter, Pavol, Juraj 3 %.

Pri výbere mien sa oddávna uplatňovali aj rodinné tradície. Syn dostával meno podľa otca, krstného otca (kmotra) alebo podľa starého otca. Podľa otca dostával meno zvyčajne prvorođený syn. V inom kraji prvorođený syn dostával meno podľa krstného otca (kmotra) a podľa otca druhorođený syn. V niektorých rodinách sa z generácie na generáciu tradovalo isté poradie mien pre prvého, druhého, tretieho a ďalších synov. Podobne to bolo s menami dcér.

(Pokračovanie na str. 32)

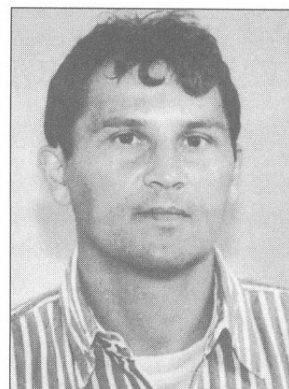
HR HISTORICKÁ REVUE

Časopis o dejinách spoločnosti

Praveký kult medveďa / Ivan Dubčika	2
Kamenný odkaz perzskej ríše / Andrea M. Kelemenová	4
Kopáňová pohanská vzbura / Imrich Tóth	6
Medičiovci – rod vznešených aj podliakov / Oľga Pažitková	8
SÚŤAŽ	11
LÚPEŽNÍ RYTIERI NA SLOVENSKU/3	
Sága rodu Podmanických / Miloš Ferko	12
Stredoveká kuchyňa / Zdena Porubčinová	14
V službách francúzskeho kráľa / Miroslav Daniš	16
ĽUDIA A DOBA	
Viktória na tróne britského impéria / Lenka Berová	18
Štrnásť storočí islamu / Xénia Celnarová	21
Americký bankár so Šariša / Martin Bosák	24
Priekopníci vysťahovalectva do Ameriky / Jaroslav Straka	26
Atentát na Reinharda Heydricha / Lubomír Lichardus	27
ROZHOVOR	
Slováci vždy verní panovníkovi / Roman Holec	30
DEJINY MYSLENIA	
Staroveký filozof potvrdil objav astrofyziky / Marina Čarnogurská	32
KALEIDOSKOP	34
O NAŠICH AUTOROCH	34
KRÍŽOVKA	35
POD LUPOU	35
HLASY A OHLASY	36

Osobnosti Slovenska neoživené v archívoch

Osemnásťte storočie bolo plné vojnových konfliktov a pohnutých udalostí po celom európskom kontinente. Poznamenané explóziou umenia, vedy a myšlienok rozumu, slobody a vyzdvihovania hodnôt ľudskej osobnosti, prinieslo nespočetné príležitosti a možnosti uplatniť sa mužom najrôznejších charakterov, profesií a schopností.

Slovensko, súčasť vtedajšieho Uhorska, dalo Európe celý rad takýchto osobností, pôsobiacich na poli vedy, umenia, spoločenského, alebo politického života.

Mnohí z týchto ľudí sú súčasťou našej histórie a oživujú ju prostredníctvom slovenskej historiografie. Veľa je však aj takých, ktorých životné osudy zostávajú v anonymite, uložené v zasuvkách archívov. Neraz sa do takejto polohy dostávajú i pre ich tzv. „nedostatok slovenskosti“, pretože buď po slovensky nič nenapísali, alebo pre Slovensko nič konkrétne nespravili. Ako však potom samotným Slovákom i širokému okoliu ukázať, že približne do konca 18. storočia i na Slovensku vyrástli ľudia európskeho formátu, že i Slovensko a Slováci ako súčasť Uhorska v priebehu niekoľkých storočí, veľmi významne zasahovali do diania v Európe. Zároveň treba podotknúť, že by bolo od nás prinajmenej nespravodlivé a nelogické hľadať v 18. storočí u takýchto Slovákov presadzovanie Slovenska na úrovni vtedajšej vedy, umenia, či medzinárodnej politiky. A požadovať, aby sa nehlásili k svojej uhorskej štátnosti.

Ak dnes existuje slovenská štátnosť, je našou povinnosťou, hlásiť sa k týmto príslušníkom uhorského štátu, ktorí sa narodili na Slovensku, alebo mali slovenské korene.

Veď to, čo vymodelovalo podobu Slovenska v 19. a najmä v 20. storočí bolo v základoch budované i mnohými z jeho príslušníkov v rámci formovania európskeho spoločensko politického organizmu do začiatku novodobých dejín. Podieľali sa na vytváraní podoby vtedajšej Európy, ktorá popri monarchii zrodila republiku, ústavu i národný štát.

A nemusíme sa obávať, že tam sa ich slovenskosť stratila. Tá totiž neexistuje len v rovine kritérii modernej doby 20. storočia. Mnohí si neuvedomovali potrebu hlásiť sa ku svojim koreňom. Pohltilo ich dianie vtedajšieho sveta. Ale aj títo ľudia patria do kolisky našej histórie. Sú to práve oni, čo nás zaraďujú do kontextu európskej civilizácie, toho fascinujúceho taviaceho kotla, v ktorom myšlienka, nápad a čin mali väčšiu hodnotu než národná príslušnosť. Stredoveká „rodina“ intelektuálov, zjednotená „latinským esperantom“ zahŕňala aj ľudí, ktorí sa narodili a žili na území dnešného Slovenska. A práve na to môžeme byť právom hrdí.

Doc. Miroslav Daniš, CSc.

Titulná strana obálky
Oddiely Sikhov pri slávnostnej prehliadke pri päťdesiatom výročí vlády kráľovnej Viktórie
Obrázky zhora nadol
Erb Ľudovíta XV., František Jozef I., Ajatolláh Chomejní

Príhovor / VALERIÁN BYSTRICKÝ	1
Aby silný neubližoval slabému / PAVOL VALACHOVIČ	2 — 4
Božie súdy / VINCENT MÚCSKA	5
Korene šľachty na Slovensku / JÁN LUKAČKA	6 — 9
Deti v novovekom svete / TÜNDE LENGYELOVÁ	10 — 13
Trianonská mierová zmluva / MARIÁN HRONSKÝ	14 — 17
Rok 1968 / STANISLAV SIKORA	18 — 21

ČLOVEK A DOBA

Legendárna francúzska hrdinka a svätica / BLANKA BREZOVÁKOVÁ	22 — 23
Milan Rastislav Štefánik / PAVOL PETRUF	24 — 26

POZVANIE

Pamätník baníckej minulosti / JÁN NOVÁK	27
---	----

ANKETA

Roman Holec, Mária Kohútová, Pavol Šimunič, Július Bartl, Alexander Avenarius	28 — 29
---	---------

EPIZÓDA

Nevydarené husitské sprisahanie / VLADIMÍR SEGEŠ	29
Česko-slovenská obdoba Maginotovej línie / MILOSLAV ČAPLOVIČ	30 — 31

Z KNIŽNÝCH PULTOV

31

REPORTÁŽ

Mesto hodné polovice sveta / MARTIN HURBANIČ	32 — 33
--	---------

KLENOTNICA SLOV

Kúpiť niečo za babku / JANA SKLADANÁ	33
--------------------------------------	----

ROZHOVOR

s Dušanom Kováčom	34
-------------------	----

DOKUMENTY — PRAMENE

Návrhy Jána Majláta z prelomu rokov 1848/49 / DUŠAN ŠKVARNA	35 — 36
---	---------

NA SLOVÍČKO

s Richardom Marsinom	37
----------------------	----

HERALDICKÉ OKIENKO

Štátne symboly / LADISLAV VRTEL	37
---------------------------------	----

DROBNÍČKY

38 — 39

FÓRUM UČITEĽA

JUSTÍNA BEŇKOVÁ, DENISA VALACHOVÁ	40
-----------------------------------	----

Milí čitatelia,
prichádza k Vám nový časopis s názvom *História* a podtitulom *Revue o dejinách spoločnosti*. Redakčný kolektív, autorské zázemie a napokon do istej miery aj hlavička naznačujú, že ide o časopis staronový. Chce nadviazať na všetko pozitívne, čo sa v popularizovaní histórie dosiahlo. Má však aj ambíciu byť ešte profesionálnejší, pútavejší, bohatší — skratka lepši. Ďalej si kladie za cieľ osloviť všetkých záujemcov o dejiny, študentov, pedagógov a poskytnúť im priestor na vyjadrenie ich názoru. Zárukou týchto predsavzatí budú nielen autori — renomovaní historici, ale aj výber a spracovanie publikovaných príspevkov.

Časopis nebude len akýmsi stavovským fórom historikov. Zároveň chce zaplniť priestor, kde absentuje odborná, náučná či učebnicová literatúra. Na rozdiel od nej má výsadu i možnosť priblížiť čitateľovi históriu, dejiny síce náučným (nie však poučným), ale aj pútavým, zábavným spôsobom.

Na stránkach *História* sa teda v budúcnosti stretnete s významnými historickými osobnosťami, s ich činmi, ktoré ovplyvnili beh dejín či osudy národov a štátov. Dozviete sa aj o ich ľudských slabostiach a starostiach, o tienistých stránkach ich povahy. Zo zarámovaných portrétov tak vystúpia postavy, ktoré Vám budú sympatické, alebo nesympatické. Putovanie dejinami Vám umožní zúčastniť sa na dôležitých historických udalostiach, rokovaní, rozhodnutiach. Budete spoluvládami, vojvodcami, odvážnymi hrdinami či duchovnými vodcami. To všetko Vám pomôže pochopiť starú známu a trochu aj ošúchanú myšlienku otca histórie — o učiteľke múdrosti.

V časopise nebudú chýbať ani aktuálne rozhovory so zaujímavými ľuďmi z historickej obce. Zistíte, že historik je nielen málovravný vedec, väčšinu života tráviaci v archívoch, ale že je to aj človek, ktorý dokáže o dejinách zaujímavo rozprávať. Časopis *História* bude teda výborným doplnkovým čítaním pre učiteľov dejepisu a najmä pre ich žiakov. Pre ostatnú verejnosť zasa oddychovým čítaním. Dúfame, že každý si v ňom nájde čosi, čo ho zaujme, poučí, ale aj pobaví. A to je naším cieľom, lebo veda je užitočná a prospešná predovšetkým vtedy, keď je živá a komunikatívna.

Valerián Bystrický

PhDr. Valerián Bystrický, DrSc.
riaditeľ Historického ústavu SAV
a predseda redakčnej rady
časopisu *História*

Príhovor / DUŠAN ŠKVARNA 1

Európa po Atilovej smrti / PETER BYSTRICKÝ 2 — 4

Bitka na Kosovom poli
a jej historická tradícia / MARTIN HURBANIČ 5 — 7

Svoj k svojmu! / ROMAN HOLEC 8 — 11

Záverečné dejstvo najväčšej vojny v dejinách ľudstva / ZOLTÁN
KATREBA 12 — 15

Fenoméni ŠtB / JAN PEŠEK 16 — 19

Ú V A H A

O slovenskej identite / MILOŠ FERKO 20

Č L O V E K A D O B A

Osud prvých Arpádovcov / JÁN STEINHÜBEL 21 — 23

Ferdinand I. a Bratislava / JOZEF BAĐURÍK 24 — 25

Profil Daniela Bacháta Dumného / IVAN HALÁSZ 26 — 27

P O Z V A N I E

do Štátneho okresného archívu v Bardejove / JOZEF PETROVIČ 28

A N K E T A

Projekt Milénium
a jeho anketa v denníku SME / RÓBERT KOTIAN 29

R E P O R T Á Ž

História oživená v uniformách / MIROSLAV LUPTÁK 30 — 31

N A S L O V Í Č K O

s Viliamom Čičajom 31

D O K U M E N T Y — P R A M E N E

Kultúrna stredoslovenčina / PAVOL ŽIGO 32 — 33

R O Z H O V O R

s Elenou Mannovou 34

Z K N I Ž N Ý C H P U L T O V 35

H E R A L D I C K É O K I E N K O

Slovenský znak / LADISLAV VRTEL 35

E P I Z Ó D A

Nad čím Japonci híkali / BRANISLAV CHOVAN 36

O P Ó V O D E

Pivo / ŽOFIA PAKANOVÁ 37

K L E N O T N I C A S L O V

Čertovské spojenia / JANA SKLADANÁ 37

D R O B N I Č K Y 38 — 39

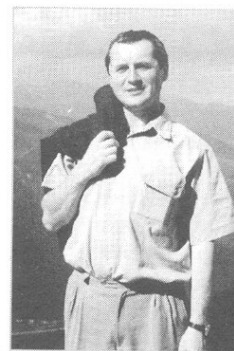
F Ó R U M U Č I T E Ľ A / Č I T A T E Ľ A 40

P R E M E N Y Č A S U N A F O T O G R A F I A C H

Nenávratná stará Bratislava / DUŠAN ŠKVARNA 3. strana obálky

N Á R O D N É K U L T Ú R N E P A M I A T K Y

Oravský hrad / KAROL HODAS 4. strana obálky

Milý čitateľa,

predstupujeme pred Vás s druhým číslom časopisu *História*. Teda provokatívne prorokstvo „o jednom čísle a dosť“ sa nesplnilo. Vďaka úsiliu a vôli mnohých. Rovnako vďaka porozumeniu Ministerstva školstva SR, ktoré poskytlo *Histórii* finančnú podporu. Iste si viete predstaviť, že vydávanie (staro)nového časopisu sa nerozbíha bez problémov. Ale máme nádej a vôľu. A už ich stihli posilniť aj viacerí z Vás, vážení čitateľa, ohlasmi na prvé číslo. Ďakujeme za telefonáty, listy, e-mailové odkazy. Vašej podpore sme sa potešili. Príjemne nás tiež prekvapilo niekoľko desiatok bleskových objednávok *Histórie*. Môžete si ju objednávať naďalej. Vaše ohlasy sú však pre nás aj záväzkom. Držíme sa toho, že dobrý časopis je výsledkom troch strán — redakcie, autorov, čitateľov. Musia si byť rovnocenné. To bolo jedno z tajomstiev úspechov *Historickej revue* v prvej polovici jej vychádzania, na ktorom sa podieľali aj viacerí členovia redakcie *Histórie*. Chceme viesť s Vami dialóg prostredníctvom slova v dejinách. Od Vás očakávame predovšetkým spontánne a inšpirujúce reakcie — poznámky, postrehy, návrhy, otázky. Ani kritické neskončia v koši.

A čo ponúkame my? Nezačínáme od bodu nula. Popularizácia histórie urobila v poslednom desaťročí obrovský pokrok. Už nie je, našťastie, populážkou. Skultivoval sa aj čitateľ a stúpil jeho nárok. Preto *História* ponúkne príspevky, ktoré budú odrážať úroveň vedeckého poznania v pútavej podobe. Ich autormi budú špičkoví a známi domáci i zahraniční vedci. Priestor však utvoríme aj mladým adeptom histórie a príbuzných disciplín. Nespreneveríme sa serióznosti, kvalite a pútavosti. Chceme zabaviť a kultivovať zároveň. Napriek rôznym historickým sklamaniam verím, že poznanie minulosti pomáha humanizácii a sebapoznaniu. Preto tento časopis smeruje k ľuďom, ktorí sa neuspokoja s povrchným konzumom prítomnosti, bránia sa pred duševnou prázdnotou, kladú si otázky a hľadajú odpovede. Okolo neho sa môže vytvoriť obec ľudí, ktorí sa síce osobne nepoznajú, ale spájajú ich spoločné záujmy, záľuby a túžba po hlbšej slobode. *História* a história môžu byť tmelom medzi ľuďmi.

PhDr. Dušan Škvarna, PhD.,
vedúci redaktor

PRVÁ STRANA
OBÁLKY: NÁMESTIE
V BARDEJOVE,
AKVAREL
BARDEJOVSKEHO
RODÁKA VIKTORA
MIŠKOVSKÉHO
(1838 — 1909)